

НАЗАР Максим Миколайович

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії
нових інформаційних технологій навчання Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ІНТЕРНЕТ-ТРЕНІНГІВ

У статті на основі проведеного дослідження робиться висновок про те, що є широкі потенціали для психологічних досліджень у мережі інтернет для визначення впливу особистості авторів інтернет-сайтів на особистісні особливості тих, хто навчається, під час інтернет-тренінгів з підвищення ефективності працевлаштування.

***Ключові слова:** працевлаштування, вплив, мережа інтернет, психологічні дослідження.*

Важливим напрямом досліджень психологічного впливу користування мережею інтернет є вивчення потенціалів проведення психологічних досліджень безпосередньо у самій Мережі. Так, актуальність подібних досліджень вже відмічена західними авторами. Зокрема, Douglas A. Bernstein [7] є автором гідy з «психології інтернету» – збірки короткого опису психологічних досліджень, проведених у Мережі. Michael H. Birnbaum у своєму довіднику [11] розбирає психологічні експерименти, що проведені в інтернеті, надаючи велику кількість необхідних електронних посилань і технічних деталей. Jayne Gackenbach [12] досліджує найрізноманітніші області, пов'язані з психологічним впливом користування інтернетом, зокрема психологічне консультування, особливості інтернет-спілкування, зайнятість населення та працевлаштування тощо. John Mueller [10] включає в сферу психологічних досліджень інтернету «Світову Павутину» (www),

електронну пошту, кімнати чату, віртуальні мета-світи, роботу у мережі інтернет, особливо акцентуючи на необхідності подальшого розвитку психологічних досліджень у Мережі.

Особливої важливості відповідна проблема набуває в сфері навчання та працевлаштування. [9]

Отже, метою роботи є розкриття потенціалів психологічних досліджень і групової роботи у мережі інтернет для визначення впливу особистості авторів інтернет-сайтів на самоактуалізацію тих, хто навчається, під час інтернет-тренінгів з підвищення ефективності працевлаштування.

Можна погодитися з І.М. Розіною [4] та іншими авторами [9] [6], які вважають, що окрім досліджень традиційних гуманітарних наук, таких як психологія, лінгвістика, педагогіка, порівняно новими і такими, що завойовують все більш велику і значну популярність, існуючи на стику різних наук, а також проблемними областями досліджень діяльності людини в інтернеті є т.зв. on-line research, тобто онлайн-дослідження (найактивніше вони проводяться в Німеччині), computer-mediated communication (комп'ютерно-опосередкована комунікація), іноді computer support collaborative work (спільна робота за підтримкою комп'ютера) або Human-Computer Interaction (людино-комп'ютерна взаємодія), Communication Science (комунікативістика) (найчастіше останні здійснюються у США) тощо.

О.Є. Жичкіна [1] стверджує, що інтернет – це вельми гнучкий інструмент психологічного дослідження і в деяких випадках проводити його через інтернет значно зручніше, ніж традиційними способами. На думку автора, зараз актуально звернути увагу на можливості рекрутування респондентів через мережу інтернет для подолання можливого зсуву вибірки, а також розглядати характеристики середовища інтернет-спілкування, що дозволяють мінімізувати зсув вибірки при рекрутуванні респондентів.

У будь-якому випадку, мережа інтернет як середовище для проведення досліджень, навчання і працевлаштування стала освоюватися психологами відносно недавно. [1] [8]

Мережа інтернет приваблива для психологів, оскільки має ряд переваг у порівнянні з традиційними способами проведення досліджень і групової роботи, а саме: 1) економія часу, засобів, людських та інших ресурсів. Чинник «економії ресурсів», звичайно, є ключовим при прийнятті рішення про проведення експерименту в мережі інтернет; 2) можливість набрати більшу кількість досліджуваних, що забезпечує і велику точність статистичних висновків; 3) розширення вибірки у порівнянні з традиційними формами, що дозволяє знизити вплив культурно-специфічних чинників і дає можливість з більшою впевненістю узагальнювати результати дослідження. Іноді проведення дослідження у Мережі – це єдиний спосіб набрати необхідну кількість досліджуваних з цільової сукупності. Тут простіше знайти специфічну групу досліджуваних, що є труднодоступною в звичайних умовах, наприклад – досліджувати маргінальні соціальні групи; 4) легкість зміни методичного інструментарію на етапі його розробки та апробації; 5) наближеність експериментальної ситуації до умов, в яких знаходиться досліджуваний, що забезпечує велику екологічну валідність; 6) зниження впливу експериментатора; 7) можливість надання індивідуального зворотного зв'язку безпосередньо після проходження тестування або опитування, що служить додатковим чинником залучення досліджуваних; 8) дослідження в інтернеті більш відверті, що знижує спотворення даних під впливом чинника соціальної бажаності – наприклад, при опитуваннях з використанням електронної пошти виявляється менша потреба в схваленні, ніж в традиційних дослідженнях, при відповідях на відкриті питання електронною поштою досліджувані дають більш докладну і розгорнену інформацію; 9) поява додаткових можливостей програмного контролю за виконанням завдань, що дозволяє розв'язати проблему неповних відповідей, їх формату та послідовності виконання завдань. [1] [5] [11]

Разом з тим, у психологічних дослідженнях і груповій роботі, що проводяться в мережі інтернет, є і очевидні недоліки. Вони пов'язані, перш за все, з такою особливістю інтернету, як анонімність користувачів, що може привести до зниження контролю за поведінкою досліджуваних. У зв'язку з цим досліджуваний може давати випадкові відповіді на питання, а також є вірогідність спотворення інформації про себе, особливо соціально-демографічної. Ці чинники створюють умови для спотворення результатів дослідження. В цілях уточнення даних іноді, при можливості, рекомендується використовувати наступні процедури: одночасне проведення досліджень традиційними способами і в мережі інтернет з подальшим порівнянням їх результатів; порівняння результатів, одержаних в мережі інтернет, з теоретичними уявленнями і даними інших досліджень; попередження неодноразової участі досліджуваних в одному дослідженні; врахування впливу особливостей призначеної для користувача апаратно-програмної бази (монітору, браузеру) на сприйняття стимульного матеріалу; можливості досліджуваного при проходженні дослідження в інтернеті поставити експериментатору питання про виконання завдання та чітко зрозуміти інструкції. [1] [8] [10]

До ефективних способів формування вибірки для досліджень і групової роботи в інтернеті можна віднести наступні: 1) розміщення опитувальника на одному з популярних інтернет-сайтів з достатньо різномірною аудиторією; 2) реєстрацію дослідження в пошукових машинах; 3) анонсування дослідження на інтернет-форумах, що повинно бути неодмінно персоналізованим, і якщо дослідження проводиться організацією, то від її імені бажано виступити представнику, якому можуть бути адресовані запитання по ходу дослідження; 4) анонсування дослідження через списки розсилки відповідної тематики; 5) індивідуалізована, авторизована розсилка запрошень (які інакше будуть сприйняті як спам – небажана рекламна кореспонденція) на участь в психологічному дослідженні електронною поштою. [1] [10]

Дослідження та групова робота в інтернеті привертають і привертатимуть дослідників своєю зручністю. В даний час число таких досліджень, інтернет-тренінгів та вебінарів (онлайн-семінарів) все ще невелике, проте воно дуже швидко зростає. [1] [7] [8]

Розбираючи питання надійності та валідності психологічних досліджень, онлайн-консультування тощо, що проводяться через мережу інтернет, дослідники приходять до висновку, що вже зараз можна стверджувати наступне: надійність і валідність подібних робіт не зменшуються порівняно з аналогічними дослідженнями, що проводяться традиційними способами. [2] [3] [5]

Можна з все більшою впевненістю стверджувати, що психологічні дослідження та групова робота, які проводяться у мережі інтернет, є зручними, володіють потужним емпіричним потенціалом, достатньо високою достовірністю та ефективністю.

В нашому випадку визначалися потенціали психологічних досліджень і групової роботи у мережі інтернет для виявлення впливу особистості авторів інтернет-сайтів на самоактуалізацію тих, хто навчаються, з вибірки постійних учасників цих інтернет-сайтів, в процесі інтернет-тренінгів з підвищення ефективності працевлаштування.

Для проведення емпіричної частини відповідного дослідження була необхідна участь авторів інтернет-сайтів, що створили та адмініструють останні, тобто організують зміст цих сайтів, а також здійснюють інтернет-спілкування з їхніми постійними користувачами, використовуючи відповідні технічні засоби (інтернет-форуми, інтернет-пейджери, чати, електронну пошту тощо). Автори інтернет-сайтів були знайдені через інтернет, для чого були використані сучасні пошукові машини (Google, Yandex тощо), а потім їм було запропоновано прийняти участь у дослідженні на добровільних засадах, використовуючи мотивацію самопізнання (було повідомлено, що дослідження дозволить краще пізнати особистісні особливості, що сприяють працевлаштуванню та використанню

мережі інтернет) і «здійснення соціально позитивних вчинків» (було повідомлено, що дослідження сприятиме глибшому пізнанню психології користувачів мережі інтернет і розвитку віртуального середовища, яке нині активно використовується). Відбір авторів інтернет-сайтів, що могли прийняти участь у дослідженні, здійснювався за наявності в них інтернет-сайту, що складається як мінімум з однієї інтернет-сторінки, форуму і посилання на електронну адресу, та може мати чат, інтернет-пейджер тощо. Також було необхідно, для реалізації психологічного дослідження групової роботи у мережі інтернет з постійними користувачами цих інтернет-сайтів, щоб кожний з них відвідував відповідні сайти та спілкувався з допомогою технічних засобів інтернет-спілкування на цих сайтах регулярно (не рідше ніж раз на три доби), що перевірялося спеціальним запитом досліджуваним перед початком дослідження.

Дослідження психологічних особливостей, що сприяють самоактуалізації (серед яких були виділені здатність суб'єкта жити сьогоденням – переживати нинішній момент свого життя у всій його повноті, відчуття цілісності свого життя, незалежність цінностей і поведінки суб'єкта від дії ззовні, креативність тощо), у авторів інтернет-сайтів та у їхніх постійних користувачів відбувалося дистанційно, тобто на інтернет-сайтах досліджуваних авторів подавалися електронні посилання на анкету для збору особистих даних і методики дослідження – тест самоактуалізації особистості (САТ) та опитувальник Джонсона, що були розміщені на відповідному інтернет-сайті.

Процедури первинної обробки даних учасників після їхньої участі в інтернет-тренінгах з підвищення ефективності працевлаштування були повністю автоматизованими, здійснюючись на рівні веб-браузера. Так само автоматизованою була видача результатів дослідження, що здійснювалася для досліджуваних у зручному вигляді, та запис отриманих результатів у спеціальну інформаційну базу даних, необхідну для подальшого аналізу результатів. Отже, дослідження з допомогою відповідних методик було

реалізовано з використанням електронних технологій, вимагаючи роботи з комп'ютером і мережею інтернет.

Емпіричне дослідження здійснювалася на протязі шести місяців і складалася з п'яти «зрізів», що включали п'ять етапів групової роботи – три констатувальних і два формувальних етапи (відповідні інтернет-тренінги з підвищення ефективності працевлаштування), що послідовно реалізовувалися у часі через кожні півтора місяці.

В результаті емпіричного дослідження для виявлення впливу особистості авторів інтернет-сайтів на самоактуалізацію тих, хто навчається, з вибірки постійних учасників цих інтернет-сайтів, отримані після проведення групової роботи дані аналізувалися з допомогою методів математичної статистики. Була виявлена наявність відповідних кореляцій для переважної більшості учасників інтернет-тренінгів з підвищення ефективності працевлаштування.

Таким чином, встановлено, що, по-перше, існують широкі потенціали в реалізації психологічних досліджень у мережі інтернет для визначення впливу особистості авторів інтернет-сайтів на самоактуалізацію тих, хто навчається, під час інтернет-тренінгів; по-друге, також наявні значні потенціали у здійсненні інтернет-тренінгів з підвищення ефективності працевлаштування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жичкина А. Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / Анастасия Евгеньевна Жичкина // Психологический журнал. - 2000. - Т. 21, № 2. - С. 75-78.

2. Мышенкова Е. С. Гендерные и возрастные аспекты использования Интернет [Электронный ресурс] / Мышенкова Е. С. - Минск : БГУ, 2000. - Режим доступа : http://flogiston.ru/articles/social/int_gender.

3. Пережогин Л. О. Интернет-аддикция в подростковой среде [Электронный ресурс] / Пережогин Л. О. - М. : ГНЦ соц. и судеб. психиатрии

им. В.П. Сербского, 2004. - Режим доступа : <http://www.rusmedserv.com/psychsex/main003.htm>.

4. Розина И. Н. Интернет-сообщество специалистов в области коммуникации [Электронный ресурс] / Розина И. Н. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/rozina.htm.

5. Сатин Д. К. Интернет как среда проведения психологических исследований / Сатин Д. К. // 2-ая Российская конференция по экологической психологии : науч.-практ. конф., (Москва, 12-14 апр. 2000 г.) : тезисы. - М. : Экопсицентр РОСС, 2000. - С. 262.

6. Форман Н. Использование виртуальной реальности в психологических исследованиях / Форман Н., Вильсон П. // Психологический журнал. - 1996. - Т. 17, № 2. - С. 64-79.

7. Bernstein D. A. Psychology Internet Guide / Douglas A. Bernstein. - [5th ed.]. - Boston : Houghton Mifflin Comp., 1998. - 261 p.

8. Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

9. Joinson A. N. Understanding the Psychology of Internet Behaviour: Virtual Worlds, Real Lives / Adam N. Joinson. - New York : Palgrave Macmillan, 2003. - 224 p.

10. Mueller J. Review Essay: The Psychology of the Internet by Patricia M. Wallace [Электронный ресурс] / John Mueller // International Electronic Journal For Leadership in Learning. - 2000. - V. 4, № 3. - Режим доступа : <http://www.ucalgary.ca/~iejll/volume4/mueller.html>.

11. Psychological Experiments on the Internet / ed. by Michael H. Birnbaum. - [1st ed.]. - San Diego : Academic Press, 2000. - 317 p.

12. Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications / ed. by Jayne Gackenbach. - [2nd ed.]. - San Diego : Academic Press, 2006. - 392 p.

M.N. Nazar

ARRANGED AT WORK'S EFFICIENCIES INCREASE IN THE PROCESS OF INTERNET-TRAINING

In the article on the basis of the conducted research drawn conclusion that wide potentials are for psychological researches in the Internet for determination of personality's influence of internet-sites' authors on the personality features of those, who studies in the process of internet-training of arranged at work's efficiencies increase.

Keywords: *work, influence, Internet, psychological researches.*

М.Н. Назар

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРУДОУСТРОЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕРНЕТ-ТРЕНИНГОВ

В статье на основе проведенного исследования делается вывод о том, что существуют широкие потенциалы для психологических исследований в сети Интернет для определения влияния личности авторов интернет-сайтов на личностные особенности обучающихся в процессе интернет-тренингов для повышения эффективности трудоустроенности.

Ключевые слова: *трудоустроенность, влияние, сеть интернет, психологические исследования.*